

Καὶ ἐκεῖ τὸ δίκαιον εἶναι θετικόν, ἐφ' ὅσον ἀναγνωρίζεται, ἐφ' ὅσον ἔχει τὴν δύναμιν νὰ κρατῆ, ἄλλως μεταβάλλεται ἢ ἀνατρέπεται. Τὶ διάφορον ποιοτικῶς, οὐχὶ ποσοτικῶς, συμβαίνει εἰς τὴν διεθνή κοινωνίαν; Τὶ ἄλλο σημαίνει θετικότης τοῦ δικαίου, παρὰ τὸ ὅτι αἱ θετικαὶ διατάξεις ἐνὸς ἐσωτερικοῦ δικαίου θὰ κατισχύσουν τῶν μὴ θετικῶν διατάξεων τοῦ διεθνοῦς δικαίου; Καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο οὐδεμία λογικὴ διάκρισις εἶναι δυνατὴ μεταξύ διεθνοῦς καὶ ἐσωτερικοῦ δικαίου.

§ 9. Ἄς ὑποθέσωμεν ἤδη, πρὸς πληρεστέραν πάντοτε κατανόησιν τῆς σχέσεως τῶν δύο τούτων δικαίων, ὅτι οὐδεμία διάταξις τοῦ διεθν. δικαίου δὲν ἔχει ἱστορικὴν ἢ κοινωνικὴν ἰσχύν· πῶς τότε ἀναπαύεται πᾶν ἐσωτερικὸν δίκαιον ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς;

Ἐὰν ἡ ἀρχὴ τῆς θετικότητος τοῦ δικαίου θέτει τὸ ζήτημα, ἡ ἀρχὴ τῆς ἰδανικότητος τοῦ δικαίου τὸ λύει. Σύστημα μόνον τεθειμένων διατάξεων δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ. Καὶ ἐὰν ἀκόμη τὸ ὑπόθεσις τις πλήρης, ἢ γενικωτάτη αὐτοῦ θετικὴ διάταξις ἢ θὰ στηριχθῆ ἐπὶ τοῦ συστήματος τοῦ θετικοῦ διεθν. δικαίου, ὅποτε τὸ αὐτὸ ζήτημα ἀπλῶς μετατίθεται εἰς τὸν κύκλον τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἢ τελικῶς θὰ στηριχθῆ εἰς τὸ δέον παντὸς ἐτέρου δέοντος, εἰς μίαν ἐπιταγὴν ἣτις ὑποτίθεται κατὰ λόγον ἰσχύουσα πρὸ πάσης θέσεως. Τοῦτο ἔχει καὶ εἰς ἄλλην ἀλληλουχίαν ἤδη ἀναπτυχθῆ. Ἄλλὰ εἰδικώτερον ἐν σχέσει πρὸς τὸ διεθνὲς δίκαιον πρέπει νὰ τονισθῆ ὅτι ὁ ὑποτιθέμενος αὐτὸς πρωταρχικὸς κανὼν παντὸς συστήματος θετικοῦ δικαίου ἔχει τὴν ἰκανότητα τοῦ ὀρίζειν τὴν ἔκτασιν τῆς ἰσχύος τῶν εἰς αὐτὸν ὑπαγομένων θετικῶν διατάξεων. Ἄλλὰ αὐτὸ τοῦτο τὸ γεγονὸς τὸν καθιστᾷ συγχρόνως καὶ κανόνα διεθνοῦς δικαίου, κανόνα ρυθμίζοντα τὰς σχέσεις διαφόρων κοινωνιῶν δικαίου. Διότι ὁ περιορισμὸς τῆς ἐνεργείας μιᾶς πολιτείας, δὲν δύναται νὰ γίνῃ ἄνευ λόγου, ἀλλὰ μόνον καθ' ὅσον ὁ περιορισμὸς οὗτος ἐναρμονίζει τὰς σφαίρας ἐνεργείας διαφόρων πολιτειῶν, εἰς τρόπον ὥστε νὰ προκύπτει ἀκριβῶς διὰ τῶν ἀμοιβαίων αὐτῶν περιορισμῶν μείζων ἐλευθερία εἰς ἀπάσας τὰς πολιτείας, ἀναλόγως τῆς ἐνεργητικῆς δυνάμεως αὐτῶν. Τὴν ἀληθῆ ταύτην ἐλευθερίαν τὴν ὁποίαν διὰ τὰ ἄτομα καὶ διὰ τὰς πολιτείας ἐπιδιώκει ἡ ἠθικὴ διὰ τοῦ αὐτοπεριορισμοῦ τοῦ αὐτόνό-

μου συνειδότης και τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον διὰ τοῦ περιορισμοῦ τοῦ ἑτερονόμως διεπομένου κοινωνικοῦ συνόλου, ἐξυπηρετεῖ και τὸ διεθνὲς δίκαιον περιορίζον τὰ καθ' ἕκαστον δίκαια. Ὡς ὑποθετικὴ θεμελιώδης ἀρχὴ τῶν καθ' ἕκαστον δικαίων ἐμφανίζεται αὐτὸς οὗτος ὁ διὰ τοῦ διεθνοῦς δικαίου συντελούμενος περιορισμός. Ὑπὸ αὐτὴν τὴν ἔννοιαν δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι και τὸ θετικόν, ἀλλὰ ἐξ ἴσου και τὸ μὴ θετικὸν διεθνὲς δίκαιον ἀποτελεῖ τὸ κατὰ λόγον ἀναγκαῖον θεμέλιον παντὸς ἐσωτερικοῦ δικαίου.

Ὑπάρχει μεταξὺ διεθνοῦς και ἐσωτερικοῦ δικαίου ἀναγκαίως ἀρρηκτος ἐνότης και πᾶς δυαδισμός και χωρισμός αὐτῶν δέον νὰ ἀποκρουσθῆ. Ἐν τῇ ἀρρήκτῳ ταύτῃ ἐνότητι τῶν δικαίων ἔχει τὸ διεθνὲς δίκαιον κατ' ἀνάγκην τὰ πρωτεῖα, εἴτε ἔχει, εἴτε δὲν ἔχει τὸν χαρακτῆρα τοῦ θετικοῦ δικαίου.

§ 10. Ὑπεστηρίχθη ἐν τούτοις ὅτι και ἡ ἀντίστροφος ἐκδοχὴ εἶναι ἐξ ἴσου λογικῶς βάσιμος και μόνον διὰ πολιτικούς λόγους εἶναι προκριτέα ἢ ἡμετέρα (Kelsen). Συγκεκριμένως λέγεται ὅτι δύναται αἱ διατάξεις τοῦ διεθνοῦς δικαίου ὡς και αἱ διατάξεις πάντων τῶν ἐπιλοίπων θετικῶν δικαίων νὰ θεωρηθῶσι ὡς κατ' ἐντολήν, κατ' ἔκταξιν τῆς μιᾶς και μόνης πολιτείας θεσπισθεῖσαι. Οὕτω νοούμενον εἶναι παραδείγματος χάριν τὸ ἑλληνικὸν δίκαιον ἀπεριόριστον κατ' ἰσχὺν και τοῦτο ἀνέθεσε εἰς ἄλλα μὲν ὄργανα διεθνῆ (ὀμάδα πολιτειῶν κλπ.) τὴν θέσιν κανόνων ρυθμιζόντων τὰς σχέσεις ὠρισμένων κύκλων μεταξὺ των, εἰς ἕτερα δὲ (τὰ ὄργανα τῶν ἄλλων πολιτειῶν) τὴν θέσπισιν κανόνων διὰ τὴν ἐσωτερικὴν τάξιν ὠρισμένων κοινωνικῶν κύκλων (τῶν ἄλλων πολιτειῶν). Οὕτω ὅλα τὰ δίκαια ἀποτελοῦσι τμήματα ἐνὸς και τοῦ αὐτοῦ συστήματος δικαίου, τὸ ὁποῖον ὁμως φαίνεται ἢ μᾶλλον, κατὰ τὴν πρόθεσιν τῶν ὑποστηρικτῶν τῆς δοξασίας ταύτης, εἶναι μία εἰδικὴ πολιτεία, ἐκείνη ἣτις ἐκάστοτε λαμβάνεται ὡς βᾶσις ἐρεῦνης και λογίζεται ὡς μόνη κυρίαρχος. Ἐπ' αὐτῆς τῆς λογικῶς ὀρθῆς κατασκευῆς στηρίζεται τὸ πρωτεῖον τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον εἶναι ἱκανὸν νὰ ἐνσωματώσῃ πάντα κανόνα δικαίου. Τίθεται ἤδη τὸ ἐρώτημα: ὁ κανὼν τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου ὁ ὁποῖος λέγει, τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι διεθνὲς δίκαιον και ἐκεῖνο πρέπει νὰ ἰσχύῃ ὡς δίκαιον εἰς τοὺς διαφόρους ἄλλους κοινωνικούς

κύκλους, τί φύσεως κανῶν εἶναι ; Εἶναι πράγματι κανῶν ἐσωτερικοῦ δικαίου ; καὶ τίνος ; Εἷς τοιοῦτος κανὼν ἐκμηδενίζει τὴν πολλότητα τῶν πολιτειῶν. Αἱ διάφοροι πολιτεῖαι καθίστανται κοινωνικοὶ κύκλοι μὲ παραλλαγὰς δικαίου μὲν, ἀλλ' ἀνήκοντες εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν πολιτείαν ἣτις ὁρίζει τὸ δίκαιον αὐτῶν. Ἐπομένως διὰ τῆς λογικῆς αὐτῆς κατασκευῆς δὲν διαπιστοῦνται τὰ πρωτεῖα τοῦ ἐσωτερικοῦ δικαίου ἐκάστης πολιτείας, ἀλλὰ πρωτεῖα μιᾶς πολιτείας, οὐδεμίαν ἑτέραν πολιτείαν, ἑαυτῆς ἔξω δεχομένης κατὰ λογικὴν ἀνάγκην, διότι εὐθύς ὡς θὰ ἐνεφανίζετο τοιαύτη, θὰ ἦτο τὸ δίκαιον αὐτῆς κατ' ἑκταξιν τῆς μιᾶς αὐτῆς πολιτείας θεσπισμένον. Τὸ μόνον λογικὸν συμπέρασμα τῆς ἐκδοχῆς αὐτῆς δὲν εἶναι οἷονδήποτε πρωτεῖον, ἀλλὰ ἡ μοναδικότης τῆς πολιτείας. Ἡ πολιτεία δὲν δύναται παρὰ νὰ εἶναι μία καὶ νὰ διέπη ὅλας τὰς κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων. Ὁ κανὼν δικαίου ὁ ὁρίζων ὅλων αὐτῶν τὸ δίκαιον ἀνήκει εἰς πολιτείαν ἣτις περιλαμβάνει ὅλας τὰς ἄλλας καὶ ἐὰν ἐπιμένωμεν νὰ τὸν λέγωμεν κανόνα ἐσωτερικοῦ δικαίου, δὲν πρέπει νὰ λησμονῶμεν ὅτι πρόκειται περὶ τοῦ μόνου ὑπάρχοντος δικαίου, ὅπερ δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν πλέον οὔτε ἐσωτερικὸν οὔτε διεθνὲς ἀλλὰ τὸ δίκαιον τῆς μιᾶς καὶ μόνης δυνατῆς πολιτείας. Εἷς τὸ σημεῖον ἀκριβῶς τοῦτο ὅμως καταλήγει καὶ ἡ ὀρθὴ καθ' ἡμᾶς ἐκδοχὴ τῶν πρωτείων τοῦ διεθν. δικαίου. Ἀπονέμει ταῦτα εἰς τὴν πολιτείαν ἣτις περιλαμβάνει ἀπάσας τὰς ἄλλας ρυθμίζουσα τὰς σχέσεις αὐτῶν καὶ τὰ ὅρια τῶν εἰδικωτέρων αὐτῶν νομοθετικῶν ἐνεργειῶν. Αὕτη ὅμως εἶναι ἡ πολιτεία τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἢ μόνη ὑπάρχουσα, τῶν λοιπῶν δυναμένων νὰ θεωρηθῶσι ὡς κατ' ἑκταξιν εἰδικωτέρων νομοθετικῶν, καὶ ἐκτελεστικῶν λειτουργιῶν. Ἡ θεμελιώδης διάταξις αὐτῆς εἶναι ἡ θεμελιώδης διάταξις τοῦ δικαίου. Ἐὰν ἤδη ἐμμένει τις εἰς τὸ νὰ θεωρῇ ταύτην ὡς διάταξιν ἐσωτερικοῦ δικαίου καὶ ἀρνεῖται νὰ τὴν καταλογίσῃ εἰς τὸ σύστημα τοῦ διεθνοῦς δικαίου, τότε ἡ συζήτησις εἶναι μὲν ὀρολογικὴ, ἀλλὰ προέρχεται ἐκ τῆς διαστροφῆς τῆς ἐννοίας τῶν ὅρων ἐξ ὧν προέκυψε ἡ συζήτησις περὶ πρωτείων τοῦ ἐσωτερικοῦ ἢ τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Ὡστε παραμένει κατὰ λογικὴν ἀνάγκην τὸ διεθνὲς δίκαιον, ὡς δίκαιον τοῦ συνόλου τῶν κοινωνιῶν καὶ τῶν σχέσεων αὐτῶν, ἢ

ένωτική ἀρχή παντός δικαίου καὶ ἡ λογικὴ δικαιολόγησις παντός συστήματος δικαίου.

§ 11. Ἡ ἀρχὴ δὲ αὕτη οὐδένα ἔχει μεταφυσικὸν ἢ καὶ ἠθικὸν χαρακτήρα. Εἶναι λογικὴ ἀνάγκη τῆς ἐνότητος τῆς θεμελιουμένης διὰ τῆς ἀρχῆς τῆς ἑτερονομίας. Πᾶν σύστημα θετικοῦ δικαίου δὲν ὁλοκληροῦται ἄνευ ἀρχικοῦ θεμελιώδους νόμου. Ὅπως μία διάταξις θεμελιοῖ τὴν ἄλλην, εἶναι ὀνάγκη καὶ ἀρχικὴ τις διάταξις νὰ θεμελιοῖ τελικῶς τὸ ὅλον σύστημα. Ὁ ἀρχικὸς αὐτὸς κανὼν δύταται νὰ εἶναι θετικὸς κανὼν ἢ μὴ, ἀναλόγως τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς θετικότητος τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Τελικῶς ὁμως τὰ θετικὰ συστήματα πάντως θεμελιοῦνται ἐπὶ κανόνος μὴ τεθειμένου παρ' οὐδενός, διότι τότε θὰ ἔχρειάζετο καὶ οὗτος δικαιολογίαν, ἀλλ' ἀποτελοῦντος ἀναγκαίαν ἐπιταγὴν τοῦ συνειδότος. Ἡ δημιουργικὴ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ λόγος τῆς ἱστορικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς. Διὰ τὴν ἰδέαν τῆς ἐλευθερίας ταύτης κινεῖται ἡ πράξις τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλ' ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς τοιαύτης πράξεως εἶναι ἀναγκαία ἡ ρύθμισις ὥστε νὰ καθίσταται ἡ πράξις δυνατὴ δι' ὅλους. Ἡ τοιαύτη τάξις εἶναι κατ' ἀνάγκην καὶ ἑτερόνομος, διότι μόνον κατ' ἰδέαν ἐλεύθερα ἄτομα δύνανται μόνον αὐτονόμως νὰ κυβερνῶνται. Ἡ τὸ τοιοῦτον ἐπομένως σκοποῦσα τάξις τῆς κοινωνικῆς ἐλευθερίας εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ αὐτὸν τὸν λόγον τῆς ζωῆς. Καὶ δὲν ὑπάρχει μὲν θετικὴ διάταξις ἐπιβίλλουσα ταύτην, ἀλλὰ δὲν ἔχει νόημα διάταξις οἰαδήποτε, εἰάν τελικῶς δὲν ὑπηρέτει εἰς τὴν τάξιν αὐτήν. Ἰσχύει ἐπομένως κατὰ τρόπον ἀπόλυτον καὶ δὲν δύναται παρὰ νὰ ἀναγνωρίζεται ὡς ἰσχύουσα. Ἐχει ἐπομένως καὶ ἱστορικὴν, κοινωνικὴν ἀλλὰ καὶ ἀμετάβλητον ἰσχύν. Τοῦτο μόνον μεταβάλλεται ὁ τρόπος καθ' ὃν εἰδικεύεται ὁ ἀπόλυτος οὗτος κανὼν εἰς τὰς πλέον συγκεκριμένας διατάξεις. Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν τρόπον τοῦτον ὑπάρχει ἄφευκτος ὁδός, ἡ τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Δὲν δύναται λογικῶς νὰ νοηθῇ θετικὸν δίκαιον καὶ θετικὴ πολιτεία χωρὶς νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς κρατοῦσα μία τάξις περιορίζουσα ταύτην εἰς ὠρισμένην ἀκτῖνα ἐνεργείας, χωρὶς δηλαδὴ νὰ ἀναγνωρισθῇ ὡς πραγματικῶς κρατοῦσα μία τάξις διεθνῆς. Ἐπὶ τῆς λογικῆς ταύτης ἀναγκαιότητος θεμελιοῦται πᾶν θετικὸν δίκαιον. Οὕτω θεμελιοῦται λογικῶς πᾶν εἰδικὸν πολιτειακὸν δίκαιον ἐπὶ τοῦ διεθνοῦς δικαίου. Τὸ ὅτι τὸ λογικὸν τοῦτο θεμέλιον δὲν τυγχά-

νει σήμερον τῶν ἀναγκαίων διὰ τὸ θετικὸν δίκαιον στοιχείων, εἶναι ἄλλο ζήτημα διὰ τὸ ὁποῖον ἤδη ἐλέχθησαν τὰ ἀναγκαῖα. Διὰ τὴν θεμελίωσιν τῶν πολιτειακῶν δικαίων, ἡ θεικότης τοῦ διεθνοῦς ἐν τῷ συνόλω του δὲν εἶναι ἀναγκαῖα. Μία διάταξις ἔχει πάντως ὄσπιν θεικὴν ἰσχὺν καὶ τὰ ἄλλα θεικὰ δίκαια καὶ τοῦτο ἀρκεῖ. Ἀλλὰ ἐξ ἄλλου καὶ τὸ διεθνὲς δίκαιον μετὰ τῆς αὐτῆς λογικῆς ἀναγκαιότητος ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς τῆς ἑτερονόμου τάξεως θεμελιούται. Τοιουτοτρόπως καταλήγομεν εἰς τὴν κλειστὴν λογικὴν ἐνότητα τοῦ δικαίου, τοῦ ὁποίου πάντοτε διάφορα μέρη, ἀναλόγως τῶν περιπετειῶν τῆς ἱστορίας, ἔχουν καὶ θεικὴν ἰσχύν.

§ 12. Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων καθίστανται ἐμφανεῖς αἱ διαφοραὶ αἱ προκύπτουσαι ἐκ τῆς ἀνωτέρω θεμελιώσεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου πρὸς τὰ συνήθως διδασκόμενα.

Τὸ διεθν. δίκαιον θεωρεῖται δίκαιον μεταξὺ ἴσων, ὁμοταξίων, μὴ ἐχόντων μεταξὺ των σχέσιν ἐξουσιάσεως, (Koordinationsrecht) ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον, τὸ διεπόμενον ὑπὸ τῆς πολιτειακῆς ἐξουσίας (Subordinationsrecht). Ἡ ἀνωτέρω θεωρία περιέχει προφανῆ ἀντίφασιν. Δίκαιον προϋποθέτει πάντοτε κανόνα ὑπεράνω τῶν πραττόντων κείμενον· δι' αὐτοῦ δεσμεύονται οἱ πράτοντες καὶ ὄχι διὰ τῆς ἰδίας αὐτῶν βουλήσεως, ὅπως δεσμεύονται ἠθικῶς. Τοιοῦτος ὁρισμὸς τοῦ διεθν. δικαίου δημιουργεῖ πλήρη σύγχυσιν ἐννοιῶν καὶ καθιστᾷ ἀδύνατον τὴν διάκρισιν δικαίου καὶ ἠθικῆς. Τὸ γεγονὸς ὅτι ἐν τῷ διεθν. δικαίῳ οἱ κανόνες δικαίου περιέχονται εἰς συμβάσεις προερχομένας ἀπὸ τὴν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἐπιπέδου ἀμοιβαίαν δέσμευσιν τῶν πολιτειῶν, δὲν πρέπει νὰ ἐπηρεάσῃ τὴν κρίσιν ἡμῶν. Ὅπως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον τὸ ὑποχρεωτικὸν τῶν συμβάσεων θεσπίζεται ἀπὸ διατάξεις τῆς πολιτείας, οὕτω καὶ τὸ ὑποχρεωτικὸν τῶν διεθνῶν συμβάσεων δὲν δύναται παρὰ νὰ στηρίζεται εἰς διάταξιν μὴ γραπτὴν μὲν, ἀλλὰ ὑπεράνω τῶν ἐκάστοτε συμβαλλομένων κειμένην. Ἀλλ' ὁποιοιδήποτε καὶ ἂν εἶναι κατὰ δίκαιον ἀρμόδιοι νὰ θεσπίσουν διατάξεις διεθνοῦς δικαίου, ἔστω καὶ ὑπὸ μορφήν συμβάσεων, πάντως τὸ δίκαιον τὸ ὁποῖον θέτουν ἀποτελεῖ, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ἀπολύτως εἰδικόν, μέρος τοῦ ὅλου συστήματος τῶν κανόνων τοῦ διεθν. δικαίου, εἰδικὴν διάταξιν αὐτοῦ, πάντως ὅμως.

ὅπως καὶ τὸ ὅλον σύστημα ἐφ' οὗ στηρίζεται τὸ κῦρος αὐτῆς, ὑπεράνω τῶν θεσπισάντων κειμένην, ὡς κοινωνικὴ ἐξουσίασις αὐτῶν. Ὡστε καὶ ἡ διεθνὴς σύμβασις ἀπὸ ἀπόψεως δικαίου δὲν ἐνδιαφέρει ὡς ἀμοιβαία ὑπόσχεσις, ἀλλ' ὡς περιέχουσα ἐξουσιαστικὴν ἐπιταγὴν.

Ἡ βαθυτέρα αἰτία τῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνευ ἐξουσίας δικαίου εἶναι ἡ προσπάθεια τῆς διασώσεως τῆς κυριαρχίας τῶν πολιτειῶν. Εἰς ἄλλην ἀλληλουχίαν ἐξηγήθη ἤδη ἡ νομικὴ κενότης τῆς κυριαρχίας ὑπὸ τὴν συνήθη αὐτῆς ἀπόλυτον ἔννοιαν. Ἱστορικῶς μὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχη ἡ πολιτεία καὶ ὀλιγωτέραν ἐξουσίαν ἀπὸ πολλὰς ἄλλας κοινωνικὰς ἐξουσίας. Δεοντολογικῶς δὲ ἡ πολιτεία δὲν εἶναι δυνατόν νὰ θεωρηθῇ ὡς ἡ ὑψίστη ἀρχή, διότι τότε περιπίπτομεν εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀρνήσεως τοῦ διεθνοῦς δικαίου, τοῦθ' ὅπερ καὶ λογικῶς κατὰ τ' ἀνωτέρω ἀποκλείεται (ἴδε ἀνωτέρω σελ. 131). Ἐν τούτοις ἡ κρατοῦσα γνώμη προσπαθεῖ νὰ διατηρήσῃ μὲν τὴν ἔννοιαν τῆς κυριαρχίας ἀφ' ἑνὸς, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ στηρίξῃ τὸ διεθνὲς δίκαιον ἐπὶ τῆς αὐτοδεσμεύσεως τῶν πολιτειῶν. Ἀλλ' ἡ αὐτοδέσμευσις συνεπάγεται καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἰδίας βουλήσει ἀπαλλαγῆς καὶ αἶρει κατ' ἀκολουθίαν τὴν ἔννοιαν τῆς δεσμεύσεως καὶ τὴν ἔννοιαν τῆς κοινωνικῆς τάξεως.

Δίκαιον ἐξαρτῶν ὅλας του τὰς πράξεις ἐκ τῆς αἰρέσεως si voluerim δὲν εἶναι βεβαίως δίκαιον. Ἀλλὰ καὶ δίκαιον ἐξηρημένον συνολικῶς ἐκ τῆς *clausula rebus sic stantibus* δὲν εἶναι δίκαιον· πρέπει νὰ ὑπάρχουν καὶ κανόνες ἀπεριόριστοι οὕτως ὥστε τὸ σύνολον τοῦ διεθνοῦς δικαίου νὰ ἀποτελῇ πράγματι μίαν εἰδικὴν ἔκφασιν τῆς ἰδέας τῆς ἑτερονόμου τάξεως. Πάντως θέλει ἰσχύη ὁ θεμελιώδης νόμος ὁ ὀρίζων τὴν σειρὰν τῆς δικαιογόνου δικαιοδοσίας ὡς αὕτη ἀνωτέρω διετυπώθη. Πᾶσαι αἱ ἐσφαλμένοι αὗται ἀντιλήψεις μίαν ἔχουν κοινὴν πηγὴν, τὴν ματαίαν προσπάθειαν συνυπάρξεως κυριαρχίας καὶ διεθνοῦς δικαίου, ὀφειλομένην ἀφ' ἑνὸς εἰς καθαρῶς ἐξωεπιστημονικὰ πολιτικὰ αἷτια, ἀφ' ἑτέρου εἰς τὴν κρατήσαν ἰδίαν ἐν Γερμανίᾳ τὸν παρελθόντα αἰῶνα ἐγγελιανὴν ἔννοιαν τῆς πολιτείας ὡς τῆς πραγματοποιήσεως τοῦ ἀπολύτου. Ἀλλὰ ὁ μὲν Hegel συνεπὴς πρὸς ἑαυτὸν ἠρνήθη τὸ διεθνὲς δίκαιον, χαρακτηρίσας αὐτὸ ὡς ἀπραγματοποίητον καὶ ἀναληθῆ ὄντιότητα. Τῶν ἐπιγόνων ὅμως αἱ

προσπάθειαι ἐνέχουν τὴν μοιραίαν ἀδυναμίαν τῆς συμβιβαστικότητος, τὴν ἐσωτερικὴν ἀντίφασιν τῆς βάσεως τῶν. Χαρακτηριστικὸς διὰ τὴν κατεύθυνσιν ταύτην εἶναι ὁ Jellinek. Ὁ συνεπέστερος καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐγγελιανῶν βάσεων ἀρνητῆς τοῦ διεθνοῦς δικαίου εἶναι σήμερον ὁ Binder, τοῦ ὁποίου αἱ ἀπόψεις πλήσσουν αὐτὴν ταύτην τὴν βάσιν τῶν ἐνταῦθα διατυπωθέντων. Ὁ Binder ἀρνεῖται ὅτι ἐκ τῆς ἐννοίας τῆς κοινωνίας ὡς ταύτην διευτώσαμεν ἐν προκειμένῳ, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ εὐρύτερον, προκύπτει κατ' ἀνάγκην σχέσις δικαίου. Τὸ δίκαιον πηγάζει ἀπὸ τὸ κοινὸν πνεῦμα ἢ καὶ τὸν κοινὸν πολιτισμόν, τοῦθ' ὅπερ ὅμως ἀπαντᾶται μόνον εἰς τὰ κατ' ἰδίαν ἔθνη, ποτὲ εἰς τὴν διεθνῆ κοινωνίαν. Ἀρνεῖται ἐπομένως αὐτὴν τὴν δεοντολογικὴν βάσιν τοῦ δικαίου, ἀποδεχόμενος τὴν θεμελιώδη παρ' Ἐγέλω ταυτότητα ὄντος καὶ δεόντος, λογικότητος καὶ πραγματικότητος. Ἡ διαφωνία ὡς πρὸς τοῦτο ἄρα ἀνάγεται εἰς τὴν βασικὴν διαφορὰν τῆς καντιανῆς καὶ τῆς ἐγγελιανῆς φιλοσοφίας. Συνεπῆς πρὸς ἑαυτὸν ἀξιοῖ διὰ τὴν ὑπαρξιν διεθνοῦς δικαίου καὶ τὴν ὑπαρξιν τῆς διεθνοῦς ὑπερπολιτείας. Ἀλλὰ ταύτης ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξιν, διότι δὲν δέχεται τὴν δεοντολογικῶς ἰσχύουσαν τάξιν ὡς πολιτείαν, ἀλλὰ ζητεῖ τὴν ὑπαρξιν μιᾶς ἐν τῇ ἱστορίᾳ πραγματικῶς ὑπερτέρας δυνάμεως, τὴν ὑπαρξιν μιᾶς θετικῆς ὑπερπολιτείας μὲ κοινὸν πνεῦμα καὶ κοινὸν πολιτισμόν. Καὶ ὅτι τὸ διεθνὲς δίκαιον εἶναι ἀχώριστον ἀπὸ τὴν ἐννοιαν τῆς ὑπερπόλιτείας, τοῦτο συμφωνεῖ πρὸς τὰ παρ' ἡμῶν διατυπωθέντα. Παραμένει ὅμως πάντοτε ἡ θεμελιώδης ἀντίθεσις ἐν τῇ ἀρνήσει τῆς δεοντολογικῆς ὑπάρξεως τοῦ δικαίου, ἀντίθεσις ἄγουσα εἰς ἀκριβῶς ἀντίθετα συμπεράσματα.

Αὐτὰ εἶναι τὰ ἀντίθετα συμπεράσματα εἰς ἃ καταλήγουν οἱ ἀποδεχόμενοι τὰ πρωτεῖα τῆς πολιτείας.

§ 13. Ἡ ἐσχάτως ὑπὸ τοῦ Kelsen διατυπωθεῖσα παρομοία δυνατότης λύσεως, καθ' ἣν τὸ τε διεθνὲς δίκαιον καὶ τὰ ἀλλοδοπὰ συστήματα δικαίου ἀποτελοῦν κατ' ἕκταξιν τεθειμένα τμήματα ἑνὸς καὶ μόνου ἐσωτερικοῦ δικαίου, μόνον φαινομενικῶς, ὡς ἐξεθέσαμεν, θεμελιοῖ τὰ πρωτεῖα τοῦ πολιτειακοῦ δικαίου, διότι τὸ δίκαιον περὶ αὐτὸ ὁμιλεῖ ὡς περὶ ἐσωτερικοῦ δικαίου δὲν εἶναι παρὰ αὐτὸ τοῦτο τὸ διεθνὲς δίκαιον τὸ διέπον τὸ σύνολον τῶν κοινωνιῶν δικαίου. "Όταν

ἐκλείψουν κατ' ἀξίαν ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ δίκαια παύει νὰ γεννᾶται ζήτημα πρωτείων τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ διεθοῦς δικαίου.

Λογικὸν συμπέρασμα τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων εἶναι καὶ ἡ ἀπόκρουσις τῆς δυαδικῆς θεωρίας τῆς χωριζούσης πολιτειακὸν καὶ διεθνὲς δίκαιον κατὰ τρόπον ἀπόλυτον καὶ ἀρνούμενης πᾶσαν δυνατὴν συσχέτισιν αὐτοῦ. Ἡ δεοντολογικὴ σκέψις ἄγει κατ' ἀνάγκην εἰς τὴν ἐνότητα τοῦ δικαίου. Τὸ ὅτι ἐν δίκαιον ἰσχύει ἐδῶ καὶ ἄλλο ἐκεῖ καὶ ὅτι τὸ ἐν δίκαιον δὲν δικαιούται νὰ ἐξουσιάζῃ παρὰ μόνον ἐδῶ καὶ τὸ ἄλλο παρὰ μόνον ἐκεῖ, τοῦτο τὸ γεγονός καὶ μόνον ἀρκεῖ διὰ τὴν παραδοχὴν ἐνὸς κανόνος θέτοντος τὰ ὅρια τῶν διαφόρων συστημάτων δικαίου. Ἄλλως θὰ παρεδεχόμεθα τὴν δυνατότητα ἀντιφατικῶν δικαίων, δηλαδὴ ἐνὸς δικαίου τὸ ὁποῖον εἶναι συγχρόνως καὶ ἄδικον ἢ θὰ περιεπίπτομεν πάλιν εἰς τὴν γνωστὴν θεωρίαν τοῦ αὐτοπεριορισμοῦ τὴν ὁποίαν ἐξητάσαμεν ἤδη. Ἡ δυαδικὴ αὕτη θεωρία ἀνεπτύχθη κυρίως ὑπὸ τοῦ Triepel.

§ 14. Ἄλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ ἀποδεχόμενοι μίαν ἐνιαίαν ὑπερπολιτειακὴν ἀρχὴν δὲν ἐπιτυγχάνουν εἰς τὴν θεμελίωσιν τοῦ διεθνοῦς δικαίου, ὅταν εἰς τὴν ἐνιαίαν αὐτὴν ἀρχὴν δὲν προσδώσουν χαρακτηριστικὸν κανόνος δικαίου. Ἰδίᾳ αἴρει τὴν ἔννοιαν τοῦ διεθνοῦς δικαίου ἢ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἀρχῆς θεμελίωσις αὐτοῦ, διότι τοιοῦτοτρόπως καθίσταται καὶ τοῦτο σύστημα ἠθικῶν κανόνων. Ἐὰν εἶναι μόνον ἠθικὸν νὰ ὑποτάσσεται τις εἰς τοὺς κανόνας τοῦ διεθνοῦς δικαίου, τότε καὶ οἱ κανόνες οὗτοι εἶναι μόνον ἠθικοὶ κανόνες. Τὸ ὑπερπολιτειακὸν διεθνὲς δίκαιον θεμελιούται τελικῶς ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἑτερονομίας, ἀκριβῶς τῆς ἀντιτιθεμένης εἰς τὴν ἠθικὴν. Οὐδαμῶς ἐπίσης θεμελιούται, ὡς συνήθως ὑποστηρίζεται, ἐπὶ τῆς νέας κοινῆς βουλήσεως τῆς ἐκ τῆς ἐνώσεως τῶν κατ' ἰδίαν βουλήσεων προκυπτούσης. Ἄλλ' ἢ κοινὴ βούλησις δὲν εἶναι παρὰ σύμπτωσις βουλήσεων διαφόρων πολιτειῶν. Ὅπως ὅμως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν δίκαιον διὰ νὰ συνεπαγάγῃ μία τοιαύτη σύμπτωσις ἐννομα ἀποτελέσματα δεῖται τῆς διατάξεως ἣτις προσδίδει αὐτῇ νομικὸν κῦρος, οὕτω καὶ προκειμένου περὶ τῆς κοινῆς βουλήσεως τῶν πολιτειῶν, ἢ *vis obligandi* αὐτῆς δὲν δύναται νὰ ἀναζητηθῇ παρὰ εἰς κανόνα δικαίου κυροῦντα τὸ περιεχόμενον τῆς κοινῆς βουλήσεως καὶ ἀναγνωρίζοντα αὐτὴν ὡς ἀρμοδίαν νὰ θέτῃ

δίκαιον. Ἡ τοιαύτη θεωρία, ὑπὸ τοῦ *Triepel* ἀναπτυχθεῖσα, ὑπὸ δὲ τοῦ *Verdross* κυρίως καταπολεμηθεῖσα, βαθυτέραν πηγὴν ἔχει τὴν ἀνάμιξιν τῆς γενετικῆς καὶ τῆς λογικῆς ἐρεύνης. Προσπαθεῖ, ἐκθέτουσα πῶς διεμορφώθη ἱστορικῶς τὸ δίκαιον ἐκ τῆς ὁμοφώνου βουλήσεως τῶν πολιτειῶν, νὰ ἐξηγήσῃ καὶ διατὶ τὸ διεθνὲς δίκαιον ἔχει τὸ κῦρος τοῦ δικαίου, ἀφίνουσα ἀνεξήγητον δυνάμει τίνος ἀρχῆς αὕτη ἢ ἐμπειρικῶς λίαν προβληματικὴ βούλησις δημιουργεῖ τὸ διεθνὲς δίκαιον.

Ἄλλὰ τοῦτο μόνον ἡ ἀρχὴ τῆς ἑτερονομίας δύναται νὰ θεμελιώσῃ ὡς δίκαιον ὑπερπολιτειακόν.

Βιβλιογραφία

Anzilotti. Cours de droit international, trad. franç. Gidel 1929, Κεφ. I σελ. 42—48, Κεφ. II σελ. 50—57.

Bar. Arch. f. Rechtsphilosophie VI σελ. 145.

Binder. Philosophie des Rechts 1925 σελ. 550—588.

Duguit. Traité de droit constitutionnel T. I, 1927 σελ. 180 κ. ἔ., 713 κ. ἔ.

Hatschek. Völkerrecht im Grundriss 1926, σελ. 1—5.

Hegel. Grundlinien der Philosophie des Rechts § 330—§ 333 καὶ σχετικὰς προσθήκας Gans εἰς § 330.

Heilbron. Les sources du droit international ἐν Recueil des Cours de l'Académie de droit international 1926, σελ. 6—20.

Hold—Ferneck. Anerkennung u. Selbstbindung ἐν Zeitschrift f. Reschtphilosophie. 1929, IV σελ. 38, 42 κ. ἔ. 161 κ. ἔ.

Jellinek. Allgemeine Staatslehre 1921 σελ. 481.

Jellinek Die rechtliche Natur der Staatsverträge 1880.

Kelsen. Allgemeine Staatslehre 1925 ἰδίᾳ σελ. 106, 123, 163, 138.

Kelsen. Das Problem der Souveränität und die Theorie des Völkerrechts 1920 ἰδίᾳ σ. 150 κ. ἔ. 240 κ. ἔ.

Kelsen. Les rapports de système entre le droit interne et le droit international public ἐν Recueil des Cours de l' Acad. de dr. intern. 1926 ἰδίᾳ σελ. 275—314.

Le Fur. La Théorie du droit naturel ἐν Recueil des Cours de l' Acad. de dr. intern. 1927 σελ. 381—399.

Stammler. Lehrbuch der Rechtsphilosophie 1923 § 138 σελ. 281.

Σεφεριάδης. Μαθήματα διεθνούς δημ. δικαίου 1925 σελ. 8—16, 37, 41.

Spiropoulos. Théorie général du droit international, 1930, σελ. 38 κ. ἔ., 72 κ. ἔ., 192 κ. ἔ.

Streit. La conception du droit international privé en Grèce ἐν Recueil des Cours de l' Acad. de droit intern. 1928 σελ. 30 κ. ἔ.

Στρέϊτ. Ἐπικίνδυνοι νέαι δοξασίαι ἐν τῷ διεθνεῖ δικαίῳ ἐν Νέα Πολιτικῇ Ἐπιθεωρήσει 1928, I, σελ. 17 κ. ἔ. 67, 71, 146 κ. ἔ. 312 κ. ἔ.

Strupp. Grundzüge des positiven Völkerrechts 1928 σελ. 1—10.

Triepel. Landesrecht und Völkerrecht 1899, σελ. 20, 27, 49, 128.

Triepel. Les rapports entre le droit interne et le droit international ἐν Recueil des Cours de l' Acad. de droit international 1923 σελ. 82—84—87.

Verdross. Verfassung der Völkerrechtsgemeinschaft, 1923 ἰδίᾳ σελ. 31, 128 κ. ἔ.

Verdross. Le fondement du dr. international ἐν Recueil de Cours de l' Acad. de dr. intern. 1927 ἐν σελ. 264—269, 275—282, 287—289.

Αἱ ἀπόψεις τοῦ συγγραφέως ἀναπτύσσονται εἰδικώτερον, ὡς πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς πράξεως ἐν Begriff des positiven Rechts 1928 Κεφ. II § 1 σελ. 56 κ. ἔ., τῆς κοινωνίας ἐνθ. ἀν. Κεφ. III σελ.

67, 68, 74—75, τῆς κυριαρχίας ἐνθ. ἐν. σελ. 85 κ. ἐ., τῆς θετικῆς πολιτείας ἐνθ. ἀν. Κεφ. III σελ. 79 κ. ἐ. καὶ 95, τοῦ θετικοῦ δικαίου ἐνθ. ἀν. Κεφ. IV σελ. 86 κ. ἐ. Ὡς πρὸς τὴν λογικὴν μορφήν τῆς εἰδικεύσεως τῶν κανόνων καὶ τὸ δεοντολογικὸν σύστημα γενικῶς, ἴδε «Φιλοσοφία καὶ Ἐπιστήμη» ἐν Ἀρχ. Φιλ. καὶ Θεωρ. Ἐπιστημῶν I, 1929 σελ. 97 κ. ἐ. καὶ αὐτόθι. «Ἡ νομικὴ ὡς τεχνικὴ καὶ ὡς ἐπιστήμη» σελ. 210—221. Ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν τοῦ δικαίου αὐτόθι σελ. 213, καὶ πάλιν αὐτόθι «Φιλοσοφία καὶ ἐπιστήμη» σελ. 96.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Perticone G.** *Die italienische Rechtsphilosophie im letzten Vierteljahrhundert* 1930 σελ. 46.
- Pollaci G.** *La dottrina dello stato in Platone*, 1930 σ. 153.
- Levi A.** *Le idee religiose di Euripide e la sua visione delle vita* 1930 σ. 11.
- Idem** *Il problema dell' errore nella filosofia greca prima di Platone*, 1930 σ. 44.
- Husserl G.** *Recht und Welt* 1929 σ. 50.
- Bandini L.** *Shaftesbury. Etica e religione. La morale del sentimento*, 1930 σ. 232.
- Koepgen G.** *Die neue kritische Ontologie und das scholastische Denken* 1928 σ. 138.
- Peters R.** *Der Aufbau der Weltgeschichte bei Giambattista Vico*, 1929 σ. 215.
- Krueger F.** *Philosophie der Gemeinschaft* 1929 σ. 168.
- Korsch K.** *Die materialistische Geschichtsauffassung* 1930 σ. 130.
- Korsch K.** *Marrismus u. Philosophie* 1930 σ. 160.
- Schapp W.** *Die neue Wissenschaft vom Recht*, 1930.
- Oderbrecht R.** *Form und Geist* 1930 σ. 316.
- Schmalenbach H.** *Kants Religion* 1930 σ. 133.
- Hensel P.** *Kleine Schriften u. Vorträge* 1930 σ. 412.
- Cysarz H.** *Von Schiller zu Nietzsche* 1928 σ. 405.
- Dünnhaupt R.** *Sittlichkeit, Staat und Recht bei Kant* 1930 σ. 126.
- Rechtsidee u. Staatsgedanke. Festgabe f. Julius Binder* 1930.
- Spann O.** *Gesellschaftslehre 3 έκδ.* 1930.
- Ziehen T.** *Die Stellung der Philosophie zu den grossen Ereignissen der Geschichte* 1930.